

ալդ բեհագրերի. մեր պատմագիր-
ները ալդ մասին ոչինչ չգիտէին. և
մեզ ամենքիս չալտնի է խորենացուց
փոխ առած ալն սովորական ձևը,
որով մինչ օրս գրում են Հալոց պատ-
մութիւնը, սկսելով Հալկից, իսկ Հալ-
կի անունն էլ կապելով Բաբելոնի
առասպելական աշտարակաշինու-
թեան հետ և ալլն, Բալց և ալնպէս
Միաբանը ալս իւր լողածի մի ծա-
նօթութեան մէջ առաջ է բերում
եօթը կտոր խորենացու պատմու-
թիւնից, ուր ուղղակի կամ կողմնա-
կի ալնարկներ կան Հալաստանի
նախկին բնակիչների մասին:

Հալաստանում գտնւած բեհագ-
րի (սեպածն) արձանագրութիւն-
ների թիւը, ըստ Միաբանի, արդէն
մօտենում է հարիւրի. Նոքա գը-
տնւած են թէ եւրոպացիների և
թէ հայերի ջանքերով: Այդ գրու-
թիւններին ալ և ալ անուններ են
տալիս. ամենից առաջ Վանի մօտ
գտնւած լինելու պատճառով՝ նոցա
տալին Վանի արձանագրութիւններ
անունը, — բալց նոցա տալիս են նաև
ալ անուններ՝ հալկական, ալարո-
գեան, խաղեան և ալլն: Միաբանը
նոցա կոչում է Ուրարտեան (Արա-
րատեան), ինկատի առնելով ալն,
որ Արարատեան աշխարհը հնումը,
Ասորեստանի բեհագրերում՝ կոչ-
ւում է Ուրարտի:

Ասացինք որ Ուրարտեան ար-
ձանագրութիւնների լեզուն հայերէնը
չէ. փորձել են համեմատել սեմական
լեզուների հետ — բալց անաջող: Յալտ-
նի լեզուներից աւելի նմանութիւն
են գտել ոմանք՝ վրացերէնի հետ,
բալց Միաբանի ասելով՝ ոչ մի հմուտ

վրացագէտ մինչ օրս որ և է դրա-
կան նմանութիւն չէ գտել վրացե-
րէնի և ուրարտեան բեհագրերի
լեզւի մէջ: Այդած նմանութիւնները
բոլորը արտաքին և պատահական
են: Աւելի նորագոյն են ուսուցչա-
պետ Լեմանի և դոկտոր Բէլքի փոր-
ձերը:

Լեման ասորեստանագէտը հիմն-
ւելով ալն բանի վրալ որ ուրար-
տեան արձանագրութեանց մէջ լիշ-
ւում է իբր գլխաւոր աստուած՝ Խալ-
դի՛ն, հետեցնում է որ նորան պաշտող
ժողովուրդը եղել են խաղերը, ո-
րոնց երկիրը լետին ժամանակներում
պիտի լինէր հալ և լոյն գրողներին
չալտնի խաղտիքը կամ խաղկաց
աշխարհը, Մեծ-Հալքի հիւսիս արև-
մուտքում:

Բալց քանի որ խաղտեաց աշ-
խարհի բնակիչների լեզուն կորած է
և անչալ՝ դորանով ոչ կարելի է
ստուգել Լեմանի ենթադրութիւնը և
և ոչ էլ հասկանալ ալմա գտնւած
Ուրարտեան բեհագրերի լեզուն:

Միաբան Գալուստ Տէր-Մկրտ-
չեանցը իւր ներկալ լողածով առա-
ջացնում է մի նոր հալեացք: Նա
կարծում է նմանութիւն գտած լինել
Ուրարտեան լեզւի և ալմեան ու-
տիերէնի մէջ, ալսինքն ալն լեզւի,
որով ալմա խօսում են Նուխալ գա-
ւառի Նիւթ և Վարդաշէն գիւղերում,
բալց որոնց երկիրը՝ Ուտի՛ հնումը
անմիջապէս սահմանակից էր Սեա-
նալ լճին հիւսիսից, տարածւելով
մինչ Կուր գետը: Աւելի ևս առաջ
Ուտին կարող էր աւելի ևս հարա-
ւում լինել, ալմեան Էլար գիւղի
մօտ (Նրեանից մօտ 20 վերստ դէպի

Սեանի լինը), որ և գտնւած է մի Ուրարտեան արձանագրութիւն, Էւլարի արձանագրութեան մէջ կալերկրի անուն Էւտի-ու-նի-նի, որ ըստ Միաբանի, կարող է լինել Ուտի երկրի անունը. ունի վերջաւորութիւնը երեի ալդ հին բնակիչների լեզւին էր լատուկ, որից և անցել է նաեւոդ Զալերին՝ նախարարութիւններ և կալածական երկրների նշանակելու համար (Սլկունի և ալն):

Գրդւած լինելով ալդ անունների նմանութիւնից՝ Գալուստ Տէր-Մկրտչեանցը փորձ է արել Ուրարտեան լեզւի և ուտիերէնի մէջ արմատական նմանութիւն գտնել. Եւ. նրան թւում է թէ ալդ լաջողւել է իրան, և ահա թէ ինչպէս, Գիլար Ֆրանսիացու 1880 թւականին արած բաղդատութիւններից ի վեր ամենահատատուն բանը որ գիտենք բնեւորների վերծանութեան խնդրում՝ բալերի կատարեալի ձևն է բի վերջաւորութեամբ (եզակի առաջին դէմք):

Ալթմ բանից դուրս է գալիս, որ ուտիերէնում անցեալ կատարեալի և ալն ոչ միայն եզակի առաջին դէմ-

քի, ալ բոլոր դէմքերի՝ թէ եզակի և թէ լողնակի թւերում վերջաւորութիւնը բի է կամ փի, օրինակ, շինեցի՝ սէր-զու-բի, մորթեցի՝ շամ-զու-փի և ալն:

Բնական է որ եթէ ուտիերէնը առնչութիւն ունի Ուրարտեան լեզւի հետ, ալդ դեռ չէր նշանակիլ թէ ալթմեան ուտիերէնը հէնց նոյնը կը լինէր ինչ Ուրարտեան լեզուն, որովհետեւ ուտիերէնը կարող էր լինել միայն մի բարբառ Ուրարտեան լեզւի. և երկրորդ՝ ալթմեան ուտիերէնը հաղարաւոր տարիների ընթացքում կերպարանափոխած պիտի լինի: Սակայն և ալնպէս, Միաբանը կարծում է որ Ուրարտեան լեզւի համար թերեւ ուտեալները ծառայէ ալնպէս, ինչպէս խպտերէնը ծառայեց եզիպտաբանութեան:

Բաւականանում ենք միայն ծանօթացնելով Միաբանի լողւածի հետ, համարելով խնդիրը արժանի որ ընթերցող հասարակութեան աւելի լալն շրջաններ իմանալին բանի էութիւնը և խորթ համարէին մի խնդիր, որը մեր հալոննագիտութեան է վերաբերում: